

עומקא דפרשה

- יגיעת התורה בשבת
- שבת ניתנה לת"ת
- ת"ת בזמן הדרשה
- קביעת מדרש בשבת
- ת"ת בין מנחה למעריב
- דין לכם בשבת
- מנוחה וקדושה

- שבת יעשה כולו תורה
- תורת השבת והל' המועד
- דרשה בשבת
- שער הציון
- הידושי תורה בשבת
- משומר בליל שבת
- ת"ת ע"י מנוחת השבת

פר' ויקהל פקודי - ת"ת בשבת

בס"ד ערש"ק כ"ג אדר תשע"ב

שבת יעשה כולו תורה

הגאון רבי ישראל אליהו וויינטרויב זצ"ל¹

הנה בסוף שמו"ע מבקשים שיבנה ביהמ"ק במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך, ולכאן בשלמא התפילה על ביהמ"ק מקומה כאן, אחר עסק התפילה שהיא במקום קרבן, אבל מה ענין התפילה להצלחה בתורה. וביאר הגר"א ז"ל (בפירושו לשה"ש והובא באשי ישראל) דחורבן ביהמ"ק הוא ביטול התורה מישראל, כמ"ש (חגיגה ה:): עה"פ כי דמוע תדמע ותדרד עיני דמעא וגו', כיון שגלו אין לך ביטול תורה גדול מזה... וכיון שחרב הבית ונתבטל עמוד העבודה, נתערער עמוד התורה בישראל, וע"כ מתפללים על החזרת ביהמ"ק למקומו וע"ז נזכה לחלקנו בתורתך הק'. נמצא דשיעור הזכיה של אדם בתורה הוא כפי שיעור דרגתו בעבודה... והנה עיקר העבודה בזמננו הוא עסק התפילה, כמו שדרשו חז"ל עה"פ לעבדו בכל לבבכם, דהתפילה היא הכנעה והתבטלות למלך, כעבדא קמי מריה, ונמצא דכפי שיעור דרגתו של האדם בעבודת התפילה, כך דרגתו האמתית בתורה. ובשבת קודש שהתפילה היא באיכות עצומה של "נשמת חיים" דיכול למלא קמי מלכא, [עי' שם לעיל], ממילא גם איכות התורה היא במדרגת נשמה, שזהו סוג אחר של ד"ת, טעם אחר של מתיקות התורה, ניגון שמימי מתנגן בדברי תורה של שבת ברוממות נשגבה וניתוק מן העולם. (ר"ד צו-צ"ז)

[אי' בתנא דבי אליהו פ"א, ימים יוצרו ולא אחד בהם (תהלים קלט), זה יום השבת לישראל, כיצד אדם עושה מלאכה כל ששה נוח בשביעי וכי' אמר להם הקב"ה לישראל לא כתבתי לכם בתורתך לא ימוש ספר התורה הזה מפיד (יהושע א), אף על פי שאתם עושים מלאכה כל ששה ימים, שבת יעשה כולו תורה, מכאן אמרו ישכים אדם וישנה בשבת וילך לבית הכנסת ולבית המדרש ויקרא בתורה וישנה בנביאים, ואחר כך ילך לביתו ויאכל וישתה לקיים מה שנאמר לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך (קהלת ט), לפי שאין לו מנוחה להקב"ה אלא עם עושי תורה בלבד.]

"שבת יעשה כולו תורה", כלומר דמה שיש היתר לבטל מתורה לצורך ואספת דגנך וכו', זהו רק בימות החול, אבל בשבת שצריך לראות כאילו כל מלאכתך עשויה (רש"י יתרו כ, ט), צריך רק לעסוק בתורה. [והגם שעמלי תורה רשאים לנוח יותר בשבת, עי' או"ח סי' רצ, אבל כו"ע מודו דעיקרו לתורה]. ועומק ענינו הוא דהנה ידועים דברי חז"ל (שבת פח:): דהתורה נבראה תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם, והיינו דפנימיות התורה הוא הגילוי הברור שהיה לפני בריאת העולם, שהיה הוא ושמנו לבד, כמ"ש בפדר"א רפ"ג וכו' הרמב"ן בהקדמתו (לפי' עה"ת) דכל התורה שמותיו של הקב"ה, דהתוכן הפנימי של כל דבר-תורה הוא גילוי שמו יתברך. (והבריאה היא רק לבושים ובית יד לתפיסת הגילוי דשמו ית', להבהיר את האין עוד מלבדו, וזהו שאמרו ז"ל ע"פ מעשי אני מעשי מעשי) דע"י מעשי מתגלים שמותיו. וע"כ בשבת קודש שהוא יום שחזרת בו הבריאה להאיריה של "עד שלא נברא העולם היה הוא ושמנו לבד", הוא יום של עסק התורה דוקא, דהיא המגלה אמיתות זו. (ר"ד עמ' קו)

ובמה נקרא שבת "יומו של הקב"ה" שבה ניכר יחודו ית' בעצם, כיון שהוא מעין עוה"ב, א"כ מופיע בה עולם שיש בו רק יחוד, אך בתנאי ששבת האדם וחזר אל הנפש עצמה, אז מרגיש הוא את הנמשל מן הנפש הוא גילוי הנהגתו ית' את עולמו. וזהו מה שסיים [אליהו זכור לטוב] "שבת יעשה כולו תורה", דזה לא רק מחמת הפנאי שיש לו להעוסק במנהג דרך ארץ כל השבוע, ורק את יום השבת יכול להקדיש לתורה, אלא דיום השבת כולו מיוחד להכרת יחודו ית', והכרה זו משיגים עי' המשל מן הנפש כפי שהיא בעצמיותה, וכפי עומק הנפש כן הוא חריפות הכרת הנמשל, ועומק השגת הנפש ביחוד ה' היא התורה דקוב"ה אורייתא וישראל חד, כמ"ש הנפה"ח שע"ד פ"א שנסמות ישראל נחצבו מאות אחת מן התורה, ובתורה הק' נמצא ההכרה מי היא הנפש עצמה, ולפי חריפות הידיעה בהנפש נתבהר יותר המשל על הנמשל, ממילא יש כאן גם את הנהנין מזיו השכינה ממש. כשלומדים דף גמ' בשבת ובאמצע הלימוד מרגישים נעימות וטעם אחר לגמרי מימות החול, צריך לדעת שזה ביטוי הנפש ע"י המשל שלה מהו הנהנין מזיו השכינה. (ר"ד רנב)

בשבת שהוא "יומו של הקב"ה, ושם יש רק יחודו ית', והיחידה שבאדם מופיע בשבת, לכן יעשה כולו תורה, כי שם יכול למצוא את חלקו הפרטי השייך אך לו, וכאן בולט העטרותיהם בראשיהם, שבה הוא נבדל מכולם. (שם)

נתבאר בנפש החיים מעלת התורה מעל כל המצוות דתורה הוא קיום העולם, ושאר כל המצוות הם תיקון העולם, שכל מצוה מתקנת את תיקונה בהעולמות, וכמו שביאר שם (שע"ד פ"ט) דעסק התורה הוא העסק בשמו ית' המיוחד, ומבואר מזה דהעסק בתוה"ק הוא עסק בסוגיית היחוד ממש, שלא כשאר המצוות שכל מצוה שונה מחברתה... ומסה בנין מהות החילוק בין האדם שעיקר עסקו בתורה, לבין מי שעיקר עסקו במצוות, דה"בן תורה" שעיקר עסקו בתורה, לא רק שקנה ידיעת התורה, אלא הוא עוסק בסוגיית היחוד כנ"ל, ומי שהוא חוץ לד' אמות של תורה אף שגם הוא עוסק בתיקון העולם, אך בהרבה סוגיות מחולקות. ומובן מזה דאם כי בודאי לכל ישראל יש חלק בקדושת השבת, וכל אחד לפום דרגה דיליה מתרומם בשבת, אבל ודאי אינו דומה ת"ח שכל עסקו בסוגיית האחד כנ"ל, בכניסתו להשבת, שהיא ממש אותה סוגיא. זכר לדבר, מאמרם ז"ל תלמיד חכם שבת איקרי. (ר"ד כח)

הרוצה לזכות לכתרה של תורה, ישכיל לנצל את השבת קודש לעסק התורה והתפילה, שהוא כמו "יומא דשוקא" שהיה בעיירות שהתפרנסו ממנו לכל ימי השבוע, וכל אחד השתדל לתפוס מראש מקום טוב להעמיד מרכולתו, ולמכור כמה שיותר, בידעו שזו פרנסתו לכל השבוע, ואם לא יצליח ביום השוק, יעבוד בקושי כל השבוע למכור איזה הערינג. כך השבת קודש הוא "יומא דשוקא" של תורה ועבודת ה', עבור כל ימות השבוע. ובן עליה המחפש את הדרכים להתעלות בעבודת ה', יהא עיניו בראשו לנצל את היום הקדוש הזה כראוי. (ר"ד צז)

בודאי כדאי להיחזק קצת [ולמעט בשינה] כדי לקבל מתנת שבת, בין בכמות הידועה ובין באיכות. כי בשבת בהיותה מעין עוה"ב, אז ימצא בה היחיד חלקו המיוחד לו בתורה כמו שכרו שהוא חלקו המיוחד לו לעוה"ב. (אגרות דעת קסד)

¹ מלוקט מספר רזא דשבת ואגרות דעת.

בילקוט שמעוני ויקהל משה. רבותינו בעלי אגדה אומרים מתחלת התורה ועד סופה אין בה פרשה שנאמר בראשה 'ויקהל' אלא זאת בלבד – אמר הקב"ה, עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפנייהם ברבים הלכות שבת, כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהלות בכל שבת ושבת, ולכנוס בבתי מדרשות ללמד ולהורות לישראל דברי תורה איסור והיתר – כדי שיהא שמי הגדול מתקלס בין בני בני. מכאן אמרו: משה תקן להם לישראל שיהיו דורשין בעניניו של יום – הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות החג בחג. והנה המקור להקהיל קהילות בכל שבת צ"ב, שהרי בפרשת ויקהל, משה הקהיל את כל ישראל ביום חול ולמדם את הלכות שבת. אם כן היכן הראייה משם שבשבת עצמה צריך לעסוק בתורה בקהילות גדולות. עוד צ"ב מדוע המשיך שם במדרש "מכאן אמרו", הרי אין שייכות בין הלכות שבת שבכאן, להלכות החג ביומו. ועוד קשה, שהרי משה למד את תקנתו ממקום אחר, כמבואר בכמה מקומות בחז"ל. ועוד צריך להבין, שהרי משה הקהילם במוצאי יום הכיפורים הראשון ואז עדיין לא ניתנו המועדות לישראל.

וכדי לבאר הענין, יש לחקור בגדר לימוד התורה בציבור בשבת ובמועדות – האם זו צורה של הדגשת קדושת היום ואיכותו הבאה על ידי ת"ת בציבור. או שיש כאן הלכה בגדרי מצוות חיזוק לימוד התורה בישראל. אכן, מדברי הטור (ס' רצ) מתפרש, שהחובה לקבוע לימוד בשבת הוא מצד גדרי לימוד התורה – ואחר השינה קובעין מדרש. כדאיתא במדרש: אמרה תורה לפני הקב"ה, רבש"ע כשיכנסו ישראל לארץ זה רץ לכרמו זה רץ לשדהו ואני מה תהא עלי – אמר לה יי לזוג שאני מזווג לך ושבת שמו, שהם בטלים ממלאכתם ויכולין לעסוק בך. על כן צריך שיקבעו מדרש יהודי לעם את חוקי האלהים ואת תורותיו". וכך א"ל בתנא דבי אליהו (א): "למען להם הקב"ה לישראל, לא כתבתי לכם בתורותי" לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך (יהושע א) – אע"פ שאתם עושים מלאכה כל ששה ימים – שבת יעשה כולו תורה".

אלא שיש כאן חידוש בגדרי קיום המצוות. ההבנה הפשוטה בחובת קיום המצוות היא חובת עשיית מעשים. אך ההבנה המעמיקה יותר הנלמדת מכאן אומרת, שהחובה לקיים מצוות נובעת מחובת קיום לימוד התורה הלכה למעשה. נמצא שכל פעם שעולה חובה שנלמדה היא באה למעשה – כצורת קיומה של תורה ולא כחיוב עשייה מצד עצמו. לכן, כשם שהתורה של שבת נלמדה ובאה לישראל בקהילות גדולות, כך גם קיומה של השבת עצמה הוא בשלוב הקהילות הגדולות של תורה. התוספת של לימוד תורה בתוך מצוות השבת בצורה הזו, מכניסה את צורתה של ההפצת המאורן בו היא נלמדת, מצורת מסירתה למדנו על הקיום באופן הזה. דוגמה לבאר, כשם שקיים מצוות ת"ת מחייב לימוד ביראה כי התורה נתנה בסניף דאבימה וביראה ברתת ובזיע. כך גם קיומה של מצוות שבת שנלמדה בקהילות, מחייבת קיום מצוותה בהקהלת קהילות. הצורה בה נמסרה לנו מצוותה – "ויקהל" מחייבת שגם קיומה ישולב בקהילות גדולות לעסוק בתורה. לכן, התורה שלומדים בשבת אינה מחייבת לעסוק בהלכותיה של השבת בדווקא אלא כל הלכה שתהיה, כפי שנאמר במדרש הנ"ל: "ולהוות לישראל דבי תורה איסור והיתר".

אכן מה שאמרו, שמכאן משה תיקן לישראל, שיעסקו בהלכות חג בחג – אין זה מגדרי לימוד תורת המועדות, אלא מגדרי לימוד תורה של ימי השביתה – כשם שבשבת שבתים ועוסקים בה. כאשר קבל משה את תורת המועדות, התחדשה הלכה בהדגשה נוספת – החובה של לימוד תורת המועדות בימי המועד. הן בקריאת התורה שבכתב בעניניו של יום. והן לדרוש את הלכותיה. על כך אמרו במשנה במסכת מגילה: "וידבר משה את מעדי ה' אל בני ישראל (ויקרא כ"ג), מצותן שיהיו קורין אותן כל אחד ואחד בזמנו. תנו רבנן: משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בעניניו של יום, הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות חג בחג" (מגילה לב). קריאת התורה למדו כאסמכתא (טו"א שם). מצורת מסירת תורת המועדות שנאמרה לישראל בצורה מפורטת לפני כל חג וחג. תיקן משה תקנה נוספת, לימוד לשם זירוז בשעת עשייתה של המצווה. כפי שכתב רש"י שם – "מלמד שהיה מדבר עמהן הלכות כל מועד ומועד בזמן – להודיע חוקי האלהים ותורותיו, וקבלו וקיימו שכן המצות עליהם ועל בניהם זה ובבא". כפי שכתב רש"י על החומש: "וידבר משה אל בני ישראל לעשות הפסח – מה ת"ל, והלא נאמר (ויקרא כג, מד) וידבר משה אל בני מועדי ה', אלא כששמעו פרשת מועדים מסיני, אמרה להם, וחזר והזהירם בשעת מעשה (במדבר ט, ד ועי' מלבי"ם). "שמזרזין את האדם קודם מעשה וחוזרין ומזרזין אותו בשעת מעשה" (רש"י שמות יט, כד. מכילתא). החיוב הנלמד מגדרי כל מועד בפני עצמו, היות שנאמרה הלכות בשעת מעשה – זו הלכה המחייבת לעסוק בהלכות החג הזה בדווקא. וכך אמרו חז"ל (ספרי בעלותך וילקו"ש במדבר): "מלמד ששמע פרשה זו מסיני ואמרה להם. וחזר ושנאה להם בשעת המעשה. דבר אחר אמר להם הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות חג בחג, מכאן אמרו משה תקן להם לישראל להיות שואלין בענין ודורשין בענין".

בשבת קטו. תנן אין קורין בכתובים בשבת מפני ביטול בהמ"ד. פרש"י דמשיכי ליבא ובשבת היו דורשין דרשה לבעלי בתים שעסוקין במלאכה כל ימות החול בותוך הדרשה היו מורין להן הלכות איסור והיתר, וטוב להן לשמוע מלקרות בכתובים. ובדף קטז: לא שנו [שאיין קורין בהן] אלא בזמן בהמ"ד, פרש"י קודם אכילה היו דורשים. אבל שלא בזמן בהמ"ד קורין. פרש"י לאחר אכילה לא דרשו משום שכרות. וכ"כ במג"מ (פר"ג משבת הי"ט) שהדרשה היו עושין קודם אכילה. ומה שהוצרכו לומר שהיתה קודם אכילה, נל"פ כי א"כ לומר ש"שלא בזמן בהמ"ד" שמותר לקרות בכתובים, קודם ל"זמן בהמ"ד". כי יש לחוש שכשיקרא קודם זמן בהמ"ד ימשך לקרות גם בזמן בהמ"ד ויבטל מהדרשה אלא בהכרח ש"זמן בהמ"ד" קודם ל"שלא בזמן בהמ"ד", שקודם אכילה היו דורשים, ואחר אכילה רשאי לקרות בכתובים.

וכדבריהם שהדרשה היתה קודם האכילה, כך נראה בדף קיט סוע"א דרב ששת שהיה סגינהור ואינו רואה עת האכילה, כשהיה דורש בשבת משיב התלמידים במקום שתגיע שם החמה לעת האוכל כדי שיצטערו וימהרו לקום. ונראה שהיא אכילת סעודת הבוקר, כבסמוך שם ברש"י ד"ה אי רגיליתו. וכן איתא בילקוט (תהלים תתפח) שבת יעשה כלו תורה, מכאן אמרו ישכים אדם ביום השבת וילך לבהכ"נ ולהמ"ד ויקרא בתורה וישנה בנביאים ואח"כ ילך לביתו ויאכל וישתה. וע"ר רש"י ערובין נט. ד"ה בצפרא בשבתא שכיחי אהדדי, לשמוע דרשה.

וקשה דבמגילה כא. כתב רש"י בד"ה ואין מוסיפין עליה... ושבת במנחה סמוך לחשיכה הוא שהרי כל היום היו רגילין לדרוש. ולכאורה סותר למה שכתב בשבת קטז: שלאחר אכילה לא דרשו משום שכרות. והרי בפשטות בגמ' בשבת דיברו רב ושמואל על דין המשנה, על מה שנהגו בזמן המשנה, ובמגילה ג"כ קאי אמן המשנה. וצ"ע.

ואולי י"ל דמה שתיקנו לאסור קריאה בכתובים מפני ביטול בהמ"ד, הוא מפני הדרשה הנחוצה לבעלי בתים שעסוקין במלאכה כל ימות החול ובתוך הדרשה היו מורין להן הלכות איסור והיתר, וטוב להם לשמוע מלקרות בכתובים, כדפרש"י קטו. וכדי שיבואו העמי הארץ, הצריכו גם את התלמידי חכמים לבוא לאותה דרשה, ואסור כל כולם לקרות בכתובים, וכמש"כ במג"מ הנ"ל "ואפי" על החכמים הגדולים היה הרב מקפיד כשלא היו באין לשמוע דבריו לפי שהקבוץ הוא ברוב עם היה חוזק הדת ושמירת גדריו". ודרשה זו היתה לפני אכילה, כי אחר אכילה דאיכא שכרות, לא כולם יכולים לבוא ולשמוע ולכן בערובין קתני שקיבוץ כולם היה דוקא בצפרא. אבל דאי שגם אחר אכילה כל היום היו רגילין לדרוש, וכבילקוט הנ"ל ששבת יעשה "כולו" תורה.

או י"ל באופ"א קצת על פי מש"א בכריתות יג: דרב לא מוקי אמורא עליה למידרש בפיקא מאחר שעשה שמחת יו"ט שאכל ושתה עד למחר משום שכרות, אפי"ר שנתו יין מותרים בתלמוד וכ"ש במדרשות, משום דרב לא סגי ליה בלא הוראה. עפ"ז י"ל דהדרשה לבעה"ב שמורין בה איסור והיתר היתה רק קודם הסעודה, אבל אח"כ משום שכרות לא דרשו באיסור והיתר אלא בתלמוד והגדה. וכמש"כ בשו"ע (ס' רצ ב) "אחר סעודת שחרית קובעים מדרש לקרות בנביאים ולדרוש בדברי אגדה ואסור לקבוע סעודה באותה שעה". ולא כמש"כ הטור והב"ח שדורשין אז דינין והלכות. ועכ"פ נמצא דעידן בי מדרשא שזכר בגיטין לח: שלא לישב בסעודה באותה שעה, ופרש"י שהיה להם "להקדים או לאחר", אין זה "זמן בהמ"ד" שהוא הדרשה שלפני האכילה, שא"א להקדים לאכול לפניה. אלא איירי בגיטין בדרשה בהגדה שאחרי הסעודה.

הרמב"ם (פ"ל משבת ה"י) כתב, כך היה מנהג הצדיקים הראשונים מתפלל אדם בשבת שחרית ומוסף בבהכ"נ ויבוא לביתו ויסעוד סעודה שניה וילך לבהמ"ד יקרא וישמע עד המנחה ויתפלל וכו'. ותפלת מנחה לדעת הרמב"ם היא לתחלת מנחה קטנה כמש"כ הב"י סי' רלג. נמצא שכתב כרש"י מגילה ונראה דסבר שלא היו דורשין קודם סעודת הבוקר, דהא כתב שאחר מוסף מיד סועד. וא"כ "שלא בזמן בהמ"ד" שמותר בכתובים, צ"ל שהוא בלילה או בזמן הסעודות. ומש"א.

בערובין דבצפרא דשבתא שכיחי אהדדי, י"ל דתחילת הדרשה אמר הסעודה היתה בצפרא, או יפרש כר"ח דשכיחי אהדי בעידן צלותא.

וקשה מעובדא דרב ששת בדף קיט. שהושיב התלמידים בדרשתו במקום שתגיע החמה לעת סעודת שחרית, ועל זה אפשר לומר דמנהג הצדיקים שכ' הרמב"ם לא כולם נהגו כך.

וביותר קשה מהמג"מ שעל ד' הרמב"ם כתב בפכ"ג שקודם אכילה היו דורשים ושכל החכמים היו שומעים אותה, א"כ למה לא נזכרה ברמב"ם פ"ל וצ"ע.

[וז"ל מהר"י בן חיא ז"ל (הובא במקדש מעט תהלים צג) "מן הנהוג לדרוש בתורת קל ביום שבת בערב ובבקר ובצהרים במדרשות ובכנסיות ומקהלות בכל עדת ישראל". ובמהרש"א (יומא לה: ד"ה כשעלה) משמע ששמע' ואבטליון היו דורשים במשך כל הליל שבת].

מקור הדין

אי' בילקוט ר"פ ויקהל ויקהל משה וכו', מתחילת התורה ועד סופה אין לך פרשה שנאמר בראשה ויקהל אלא זאת בלבד, אמר הקב"ה עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפנייהם ברבים הלכות שבת, כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהלות בכל שבת ושבת, ולכנוס בבתי מדרשות לממד ולהורות לישראל דברי תורה איסור והיתר, כדי שיהא שמי הגדול מתקלס בין בני. ועי' כת"ס (ר"פ ויקהל) דהם ב' דינים, הא' לימוד תורה בשבת והקהלת קהלות, והב' הל' שבת בשבת. וביאר עפ"י הילפ"י שם להל' פסח בפסח.

וכ' בעה"ט ז"ל ואמר "ויקהל" לפי שבא לומר פרשת שבת רמז בשבתות ויו"ט נקהלים לשמוע הדרשה. והאזה"ח פירש עפ"י לשון הפס' "ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם", שמוסב על "ויקהל", דהיינו שהקב"ה צוה לעשות את הקהלת העדה ודרשת התורה.

ואי' בתנב"א (פ"א) א"ל הקב"ה לישראל לא כתבתי לכם בתורת לא ימוש ספר התורה הזה מפיד, אעפ"י שאתם עושים כל ששה ימים, בשבת יעשה כולו תורה. מכאן אמרו ישכים אדם וישנה בשבת, ויילך לביהכ"ל ולביהמ"ד ויקרא בתורה וישנה בבניאיים, ואח"כ ילך לביתו ויאכל וישתה, לקיים מה שנא' לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך.

החיוב

בירושלמי שבת פט"ו ה"ג רבי חגי בשם רשב"נ לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לאכילה ולשתיה, על ידי שהפה הזה מסריח התיירו לו לעסוק בהן בד"ת. רבי ברכיה בשם רחב"ב לא ניתנו שבתות וי"ט אלא לעסוק בהן בד"ת. [מסריח, מלשון סרח העודף. והפני משה גרס מריח, מל' מריח יפריח, והיינו שהפה מפריח דיבורים שע"ז הוא עונג לאדם. ובכך לאדן הביא מס' חסידים (קי) דגרס שהפה טריח, ופי' שהיא רגילה ללמוד ולדבר, יהיה לה טירחא וחולשה אם תעשה בהיפך].

והביאו השבלי הלקט (צו) וכו' ז"ל, ובתנחומא מפרש דלא פליגין מה דאמר ר' ברכיה לת"ת אלו הפועלין שהן עסוקין במלאכתן כל ימות השבת ובשבת הן באין ומתעסקין בת"ת. ומה דאמר ר' חגי לתענוג אלו ת"ת שהן יגיעין בתורה כל ימות השבת ובשבת הם מתענגים.

ובתורת אברהם (לרא"ג, עמ' קסו) ביאר הדחילוק בין ת"ת שעיקר דינם להתענג באכילה ושתיה, לבין פועלים שעיקר דינם לעסוק בת"ת. דהפועלים שלא הגיעו למדרגת הקדושה בימי החול, א"א להם להגיע לקדושת השבת אלא ע"י ת"ת, שקדושת התורה יחד עם קדושת היום מכשירה את גופם למדרגה של קדושה.

ובטור (רצ) פסק ואחר השינה קובעין מדרש כדאיתא במדרש אמרה תורה לפני הקב"ה רבש"ע כשיכנסו ישראל לארץ זה רץ לכרמו זה רץ לשדהו אני מה תהא עלי, אמר לה יש לי זוג שאני מזווג לך ושבת שמו שהם בטלים ממלאכתם ויכולים לעסוק בך. על כן צריך שיקבעו מדרש להודיע לעם את חוקי האלהים ואת תורותיו.

ועי' במט"מ (תעו) בתוך הטעמים לחיוב ת"ת בשבת, כ' "והנה השבת דוגמא העולם ההוא, לזה צריך להשלים נשמתו ביום זה והשלימות הוא העסק בתורה לשמה". וכ' הן איש חי דשעה אחת של ת"ת בשבת שווה לאלף שעות בחול.

ועי' א"ר (רצב) שחייב אדם לחדש בכל שבת חידושי תורה. (עפ"י הזוהר שלח קעג.) ועי' בפלא יועץ (ע' חידוש) שצריך להשתדל לפחות ללמוד דבר חדש. ועי' יסו"ה (שער העליון פ"ב) דכל איש יחדש לפי שכלו או יברר דינא דגמ' עפ"י התוס' המפר', או פירוש אמיתי בפסוקי תנ"ך. וחידש שם דגם מחשבה חדשה על הנהגה טובה היא חידושי תורה.

חציו לה'

בפסחים סח: אמר רבה הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם, מ"ט וקראת לשבת עונג. ומבואר דמ"מ בעינן חציו לה'.

וכתב האו"ז (ריש הל' מוצ"ש סי' פט) דפלו' דר"א ור"י שם לגבי יו"ט אם בעינן חציו לה', ה"נ פליגי לענין שבת כדמוכח בירושלמי לא ניתנו שבתות וכו', וסיים ואנן קי"ל כרבי יהושע. וכ' "הלכך מנהג כשר הוא כשיוצאים מבית הכנסת בשבת שחרית הולכים לאכול ואחר אכילה ישנים לתענוג שבת ואחר שינה לומדים".

ומבואר דמה שנחלקו בירושלמי אם ניתנה שבת לד"ת או לאכילה ושתיה הוא מצד לה' ולכן, וכ"כ העיתים סי' קצח. [ולפי"ז הנך אמוראי דירוש' לית להו הא דרבה דבשבת לכו"ע בעינן לכם, דבז"ג פליגי]. וכ"ה בביאור הגר"א סי' רצ על מ"ש הרמ"א ופועלים וכו' עי"ש.

אבל הב"ח (סי' רמב) כ' להוכיח מהירוש' דלא כהסמ"ג דאיכא חציו לכם ז"ל אבל בירוש' משמע דרבי ברכיה דאמר לא ניתנו שבתות אלא לעסוק בהם בד"ת, היינו דרוב יום השבת יש לעסוק בד"ת ולא בעינן לכם אלא במקצת.

ת"ת - תכלית השבת

כתב רבינו יונה בדרשות פר' ויקהל עה"פ שבת שבתון לה' כי המנוחה אשר ניתנה לנו היא לעסוק בתורה, אלא שאמרו רז"ל הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם דכתיב וקראת לשבת עונג.

וכן בספורנו (כי תשא לא, טו) שפירש דמאי דכתיב קדש לה' הוא מהות היום וז"ל נאסר בה אפילו דבר שאינו מכלל המלאכות... וזה כדי שיהיה "קדש להשם" שיהיה האדם פונה בו לגמרי מחיי שעה לעסוק בעסקי חיי עולם לכבוד קונו. וכ"כ בואתחנן (היב), "...הודיע שלא יספיק לך שתקדשהו במה שתשבות בו ממלאכה אבל שתעסוק בו בתורה ובמצוות".

ועי' בשטמ"ק ביצה (טז). בביאור ענין נשמה יתירה, "פירוש, ועל זה חל עליו שפע אלהי ושכל יותר, לעסוק בתורה ולעיין במעשה ה'. ועי' בראב"ע שכ' "כי בשבת יתחדש בגופות יתרון הכח ובנשמה יתרון השכל".

וזהו גם טעם לחלוקת ג' סעודות בשבת, כמ"ש האבודרהם (מנחה של שבת), "ממצאו כל סעודותיו לשם מצוה ולשבע נפשו, וישאר לבו פנוי לעסוק בדברי תורה".

וכ' הכתב והקבלה עה"פ את שבתותי תשמורו (לא, יג) דמ"ש שבתותי בלשון רבים הוא משום שבכל שבת יש ב' שבתות, ביטול המלאכה ויישוב הדעת לענינים רוחניים. (כמו ושבתם וראיתם, שהוא לשון התבוננות.) ועי' בא הציורי לשמור ב' שבתות, שבתית הגוף ושבתית הנפש.

ועי' בתורת אברהם (שם) שע"י ת"ת מכשיר את הגוף למדרגה של קדושה שיכול לקיים עונג שבת בגופו.

צורת הלימוד

הב"י בסי' רצ הביא את המדרש הנ"ל על ויקהל וכו' ומכאן סמכו בכל תפוצות הגולה להתקבץ בבתי כנסיות לקרות מקרא ולדרוש בדברי אגדה אחר סעודת שחרית.

אבל הב"ח שם נחלק עליו וכו' דבלשון הטור שכ' להודיע את חוקי האלקים וכו', נראה שדעתו דאינו לדרוש באגדה, אלא לדרוש דינים והלכות.

ושיטה ג' נראה בשבלי הלקט (צו) שכ' ד"א ויקהל משה, אמר להן הקב"ה לישראל אם אתם נקהלים בכל שבת ושבת לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וקורין בתורה ובנביאים מעלה אני עליכם וכו'. ומשמע דדין זה מתקיים בקה"ת והפטר.

עי' תמורה יד: דרבי יוחנן ור"ל היו מעייני בסיפרא דאגדתא בשבת, ולכאור' היא ראייה לש"י הב"י. וכ"כ המהר"ל (בהקדמתו לדרך חיים על אבות בטעם מנהג לימוד פרקי אבות בזמן הקיץ), ז"ל, כי ימי הגשמים אינם ראויים כ"כ לעיון בתורה וכו' ואין דעתו של אדם צלולה, וצריכה תורה צילותא. ומכ"ש בב"א שלא הורגלו בתורה שקשה עליהם, ומכ"ש בשבת שהיה זה ביטול עונג שבת. ואף חכמים גדולים כמו רבי יוחנן ור"ל היו מעייני בסיפרא דאגדתא בשבת, ולמה היו מעיינים בספרא דאגדתא בשבת ולא בחול, כמ"ש היינו טעמא כי היה זה להם בטול עונג שבת ואילו האגדה מושכת לבו של אדם.

וכ' המט"מ (תעו) בשם העקידה (נה) דמה ששקולה שבת כנגד כל המצוות, הוא ע"י שמתעסקים בשבת בתורה נביאים וכתובים ולומדים את דיני המצוות.

ועי' מאירי שבת (קיג): ז"ל, ודבר דבר שלא יוציא דבריו לבטלה ובעסקי הבאי וכ"ש במו"מ וחשבונות, אלא בדברי תורה, ואם אינו כדאי לד"ת יתעסק בנפלאות ה' ובמצותיו וכיוצא בזה בענינים אלו.

ועי' חת"ס פבר' ויקהל בפס' לא תבערו אש, תבערו אש בכל מושבותיכם - ס"ת שלום, ר"ת באמת. "לרמז שאפילו בתורה הנקראת אמת יהיה שלום בשבת, שלא יעמיקו בפלפול כאויבים בשער בשבת, וכדאמר ר' זירא לתלמידיו במטותא מינייכו לא תחללוניה.

עונג שבת בת"ת

כתב המאירי בשבת (קיח): מצות עונג שבת גדולה עד מאוד... ובירושלמי אמרו במה מענגו מר אמר בשינה ומר אמר בת"ת, ועי"ש שבעה"ב שמתעסק כל ימות החול בעסקיו ראוי לו להתעסק מעט בשבת בת"ת דרך עונג. ועי' בפ' האבן עזרא עה"פ וקראת לשבת עונג (ישעיה נח, יג) שלא תעשה בו מלאכה ושבת עונג הנפש בשמוע דברי תורה. והא"ר (רצב), הביא מהרוקח (נו) ברוב שרעפי בקרבי תנחומיך ישעשעו נפשי ר"ת בשבת ישעשעו נפשי דהיינו שישעשע עצמו באגדה וטעמים.

אך דעת הבכור שור (תענית ל.) דלא מצינו כלל עונג בת"ת, דמשמע בשבת (סג): דעונג ושמחה לאו חדא מילתא היא, ולכן אכילת בשר דהוי עונג אין למנוע בשבת. אבל ת"ת נקרא שמחה (כמ"ש משמחי לב) אך לא עונג, ולא נצטוינו בשבת על השמחה, "גם לא נצטוינו ללמוד תורה בשבת משום תענוג רק משום דהוא יום פנוי".

הבית הלוי (עה"ת, הוספות מכת"י עמ' לא) פירש את נוסח התפילה במוסף דשבת, מענגיה לעולם כבוד וכו', לעולם המענג את השבת יזכה לשכרו, בב' דרכי העונג, גם טועמיה שחיים זכו, וגם האוהבים דבריה דהיינו דברי תורה, גדולה בחרו! עי"ש.

חידושי תורה בשבת

הרב יצחק גולדשטון

א. כתב המשנ"ב (ר"צ ס"ק ג') כתבו הספרים בשם הזוהר שמצוה על האדם לחדש חידושי תורה בשבת, ומי שאינו בר הכי לחדש ילמוד דברים שלא למד עד הנה. ויש לשאול מדברי הגמ' בנדרים (ל"ז א') שאין קורין לתינוקות בתחילה בשבת, והיינו שאין מלמדין אותם דבר חדש בשבת. ומבואר שם (ע"ב) הטעם משום דיפנו אבהתהון דינוקא למצותא דשבתא, ואבע"א משום דבשבת אכלין ושתין ויקור עליהן עלמא כדאמר שמואל שינוי וסת תחילת חולי מעיים.

ובגדולים אף שאין שייך הטעם הראשון משום שיכולים לסדר זמנם מתי יעסקו בתורה ולא יפריעו למצותא דשבתא, ומשא"כ קטנים שמשועבדים לזמן הלימוד בבית הספר. אמנם הטעם השני דאכלין ושתין ויקיר עליהון עלמא שייך גם בגדולים, ודברי הזוהר צ"ב.

ב. ומצאתי בדברי האחרונים שנחלקו בדבר אם דברי הגמ' נאמרו דווקא בקטנים או גם בגדולים. שהיעב"ץ בסידורו (אחר סדר סעודת הבוקר) כתב שלא ללמוד בעיון "שגם זה נחשב בחלול שבת", ומביא דברי הגמ' בנדרים וכתב ולהא מיהא שמעינן בהדיא דחשו לטורח האבות והבנים יחדיו". וכדבריו משמע בדברי הרוקח (סי' נ"ו) שכתב שיש נוהגים ללמוד דברי אגדה בשבת משום מה שאמרו בגמ' בנדרים.

והחיד"א במחזיק ברכה (סי' ר"צ אות ו') מביא דברי היעב"ץ ותמה עליו, וכתב והעיר גדולה לאלקים קושטנדינא באיזה מקומות קובעים ישיבה בש"ס ומפלפלים. וכן בעיה"ק ירושלים ת"ו לימים ראשונים בישיבת הרב פרי חדש אבותינו ספרו לנו שהיו מפלפלים בעומקא דדינא. והביא מדברי הר"ן בכתובות מבואר שת"ח עסקו בלימוד בעיון בשבת. וכ"כ בשו"ת תורה לשמה (סי' ק"י) ומביא ראייה מדברי הגמ' בזבחים (ב' ב'). ואמנם לא כתב כלום להשיב על הראיה מדברי הגמ' בנדרים, וכן מנהג הגאונים בקושטנדינא ובישיבת הפרי חדש צ"ב, ולכאורה מבואר שסברו שאי"ז אלא בתינוקות, וצ"ב שהרי הטעם דכיון שאוכלים הרבה קשה להם ללמוד שייך גם בגדולים וכנ"ל, וצ"ב. (ועי' מש"כ בשו"ת מנחת אלעזר ח"ד סי' מ"ה).

ג. וליישב הדברים נראה לומר, דהנה איתא בגמ' (ביצה ט"ז א') "אמר רשב"ל נשמה יתירה נותן הקב"ה באדם ערב שבת" ופרש"י נשמה יתירה, רוחב לב למנוחה ולשמחה ולהיות פתוח לרווחה ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו. [וכפיירשו כן מבואר בדברי השו"ע בס' תרפ"ד ס"ה שכתב שבא"כ שחל בשבת אין מברכין על הבשמים בהבדלה, והטעם כתב המשנ"ב (שם סק"ה) שטעם הברכה הוא כדי להשיב את הנפש מפני הנשמה יתירה שהלכה, וביור"כ לא היה בו נשמה יתירה מפני התענית. עכ"ד. מבואר שהנשמה יתירה בשביל האכילה היא, וכמו שפירש רש"י].

וביאור הדברים כתב בשפתי חיים (מועדים ח"ג עמ' תכ"ג) שבימות החול האוכל שהוא גשמי מתנגד לנשמה שהיא רוחנית, וכמו שאמרו בירושלמי עד שאדם מתפלל שיכנסו ד"ת לתוך מעיו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך מעיו. ובשבת האכילה היא קיום מצוה, מצות "עונג שבת" ואי"ז מתנגד כלל לנשמה, ואדרבה נוסף ע"י תוספת חיזוק לנשמתו. (ועי' בדברי הגר"א ישע"א א' י"ב בלקוטים מכת"י).

והנה לפי"ז צריך להבין מה שאמרו שבשבת כיון שאכלין ושתין ויקור עליהן עלמא וקשה להם ללמוד דבר חדש, וצ"ב שהרי בשבת נתנה נשמה יתירה שע"י נעשה לבו פתוח לרווחה למאכל ומשתה.

ונראה לומר שלא נאמרו דברי הגמ' אלא בתינוקות שכיון שאינם מצויים במצות עונג שבת גם אין להם את הנשמה יתירה שנתנה בשביל קיום מצוה זו, וכמשנ"ת. ולכן בתינוקות אמרו שלא ילמד עמיהם דבר חדש בשבת, ומשא"כ בגדולים שמצויים בעונג שבת וזוכים לנשמה יתירה שפיר יכולים ללמוד דבר חדש בשבת. [ויל"ע בכתובות ג' ב' כל ימי עני רעים ואפילו שבתות וי"ט משום ששינוי וסת תחילת חולי מעיים, וי"ל, ועי'].

ולפי הדברים האמורים יש לבאר מה שהביאו הספרים מדברי הזוה"ק שכשהנשמה יתירה באה למעלה שואלים אותה מה חדשה ואם חדשה דבר יש שמחה גדולה, ואם לא יש לה בושה גדולה. וצריך להבין למה דווקא בנשמה יתירה מצאנו דבר זה, שהרי האדם הוא זה שצריך לחדש בתורה, וא"כ גם על נשמתו הרגילה יש טענה למה לא חידש בתורה. ולהאמור הדברים מבוארים היטב, שכל ביאתה של הנשמה יתירה בשבת הוא בשביל שלא יפריעו המאכל מעסק התורה בעיון לפלפל ולחדש בה, וע"כ שואלים אותה מה חדשת שהרי בשביל זה ירדה לעולם, וע"כ אם לא חדשה כלום יש לה בושה גדולה מאד.

עשיית "משמר" בליל שבת

הרב יוסף חיים הלוי בירנבוים

הגר"ש דבליצקי שליט"א בספרו זה השלחן ח"א סי' ר"צ כ' נראה דאסור להיות ער כל ליל שב"ק אפי' לעסוק בתורה, והוא מכ"ש ממה דכתב כאן דהרגיל בשינת צהרים אל יבטלנו, וכ"ש שאין לבטל שינת הלילה. אח"כ מצאתי בכה"ח סי' ר"פ סק"ה שכ"כ בשם פתה"ד [שלא לעשות תיקון כרת]. ועי' רש"י כתובות סב: ד"ה מע"ש וכו', שכתב שהוא ליל תענוג ושביטה והנאת הגוף, עכ"ל.

ובשו"ת ציץ אליעזר ח"ז סי' כ"ג השיג על דבריו, וכ' דמה שהביא מרש"י בכתובות, הרי בר"ן ג"כ כ' שם כלשון רש"י, ואפ"ה ביאר למה לא הוזכר עונת ת"ח בליל שבת במשנה שם, דגם זה לא קבוע להם בשעה שמתחדש להם אז בלימוד דבר, ומנדדים שינה מעיניהם בענין לימודם. ומה שהביא מהרמ"א דהרגיל בשינת הצהרים אל יבטלנו, יש לדחות דשם מדובר שרגיל לישון ביום, ורוצה סתם לא לישון, ולא מוכח כלל שהמדובר שאפי' כשרוצה באיזה פעם לבטלנו משום שרוצה להתענג אז במקום זה בד"ת, דכה"ג י"ל שפיר דמותר לבטלנו משום כך. ומה שהביא מהכה"ח בשם פתה"ד, שם בפתה"ד כ' לאסור דוקא כשמצער את עצמו בנדידת השינה, ומה גם היכא שהוא גרמא בניזקין לו שלא יהא גופו בקו הבריאות לקיים מצות ג' סעודות, אבל כשמחוייב הלימוד אינו מרגיש שום צער ונזק במה שהוא ער, מודה שפיר דאין עליו חיוב לישון מפאת שהוא ליל תענוג. ועפי"ז מתרץ עובדת ה' זקנים שהיו מסובים בליל פסח ומספרים ביצי"מ כל אותו הלילה, וכ' המהר"ל מפראג דע שלא היה להם שום צער, כי מרוב חיבוב המצוה של סיפור יצי"מ לא הרגישו עד שעלה עמוה"ש, כי היה הזמן קצר להם עד שבאו תלמידיהם וכו'. ומכל האמור מתבאר בפשיטות שאין כל איסור להיות ער בליל שבת וללמוד ולחדש חידושי דאורייתא טבין, כל שאינו מצטער מזה והשינה אינה אונסתו, ומה גם כשזה עוד עונג לו והוא מותר גמור, עכתו"ד הציץ אליעזר בקוצר.

ובשו"ת לב חיים להגר"ח פלאגי ח"ב סי' ק"פ, נשאל אם מותר בליל שבת להיות נעור כל הלילה וללמוד כדי לעשות תיקון כרת, או שאסור דמבטל עונג שבת, והשיב לאסור דאסור לעשות בשבת דבר שמצטער גופו, ותנן במסכת אבות הניעור בלילה וכו', ופי' המאירי כי התעוררות יותר מדאי תזיק מאוד. וממה שמצינו בפ"ק דיומא שהכה"ג לא ישן בליל יוה"כ אין ראייה כלל, דשם גם בחל בשבת הרי מתענים, ואדרבא המצוה היא העיניו ולא העונג, זאת ועוד שאפי' היה מותר לאכול, כיון דהחששא הוא מחמת קרי, בעבור זאת היה מקום להתיר לבטל עונג שבת, ופלפל שם בדברי האבן עזרא שרוצה לומר שלא ישנו בליל קבלת התורה, בהר סיני והרי נתנה תורה בשבת וא"כ היו ערים ודחה דשא"ה שבאו כל ישראל לקבל את התורה דהיו צריכים קדושה רבה ויתירה יותר ממה שהיה מתקדש הכה"ג ביוה"כ. ובעיקר דברי האבן עזרא שלא ישנו תמה הגר"ח פלאגי בדבריו מדברי המדרש.

ובספר טהרת המים בשיורי טהרה מע' י' אות כ"ו כ' לענין לנדד שינה מעיניו בליל שבת וי"ט, נ"ל דהכל לפי מה שהוא אדם, שאם הוא מצטער מזה ומתבטל מעונג שבת, וכל היום ההוא הלך ילך ובכה מחוסר השינה בלילה, בודאי שאיש כזה ישכב ויישן ותערב לו שינתו, אבל אדם אשר זיכהו ה' בכוחו ואונו, ויש לאל ידו להיות מן העומדים בבית ה' בלילות, והוא שמח וטוב לב בתורתו, ואדרבה מתענג בהאי עינוגא עילאה כמוצא שלל רב, וכולי יומא לא פסיק מיניה חוכא, כי כביר מצאה ידו בתורה, אז בודאי הגמור הנשאר ער כל הלילה בלימוד התורה היתר גמור הוא, ולית דין צריך בשש.

ועי' שו"ת תורה לשמה סי' תמ"ט שכ': גם זאת אודיע לכם שבלייל שבת ודאי אסור לעשות תיקון כרת לנדד שינה מעיניו, וה"ז חשיב כאילו מתענה בשבת, שמצטער עצמו בשבתו, וה' לא ציוה בזה, ולא ניח"ל לקב"ה בזה מכמה טעמים, אב"א קרא ואב"א סברא, ולכן אותם הנהיגים לעשות תיקון זה לנדד שינה מעיניהם בליל המילה, וכן בליל יארצייט של אר"א, אם אירע לילה זו בשבת וי"ט לא יעשו כן לנדד שינה מעיניהם כל אותה הלילה, עכ"ד. ולהנ"ל לכאו' אם יהיה לו מזה עונג מותר. [ועוד יש להוסיף שהרי ע"פ רוב ישלים קצת עכ"פ מהשינה ביום].

לימוד התורה ע"י מנוחת השבת

הרב נתן פלד

כבר כתבנו מכבר [גליון קע"ח הכנה לשב"ק] שההכנות המרובות לשבת הם בכדי לזכות לקבל את התוספת חכמה – הנשמה יתירה שזה תוספת קדושה ורוחניות בשבת. כעת יש לבאר בשביל מה אנו צריכים את ה'נשמה יתירה' ואת 'מנוחת השבת' כדכ' 'וביום השביעי שבת שבתון' [לא, טו] מסביר רש"י 'מנוחת מרגוע ולא מנוחת עראי, ובספורנו [שם] שיהיה האדם פונה לגמרי מחיי שעה לעסוק בעסקי חיי עולם לכבוד קונו'. ולמה לא יספיק שהאדם לא יעשה בשבת מלאכות של טורח ויגיעה? ויישב האוה"ח הק' [שם יא] שציונו ה' 'וינח' – מנוחה, הגם שיעשהנה בשבת הרגשת דבר. א"כ מה כ"כ הדגש בציווי ה' שיהא האדם במנוחה בבלת יותר מכל הזמנים?

באבן עזרא [כח], מסביר שכל השבת ניתנה לנו להגות בתורה ולהבין מעשה ה', עה"פ 'זכור את יום השבת לקדשו', כי השם קידש זה היום וזימנו לקבל הנפשות תוספת חכמה יותר מכל הימים, על כן כתוב 'ברך ה', וכבר פירשתי את המזמור שיר ליום השבת, והנה השבת ניתנה להבין מעשי השם ולהגות בתורתו, וכמו שכתוב כי שמחתי ה' בפעלך, כל ימי השבוע אדם מתעסק בצרכיו, והנה זה היום ראוי להתבודד ולשבות בעבור כבוד ה', ולא יתעסק לשוח אפילו בצרכיו שעברו או מה יועץ לעשות... א"כ מצות השבת לעסוק רק ברוחניות ואם ישבות מכל הטירדות יוכל להגיע למנוחה שלימה.

ולכן חייב אדם לחדש חדושי תורה בשבת, כי ע"י המנוחה מסוגל לחדש וע"י החידוש מגיע אל הסיפוק המקנה לו מנוחה שלימה. והביאו השע"ת [ר"צ, ב] 'אדרבה חייב אדם לחדש חדושי תורה כמ"ש בזוהר [שלח, קע"ג] דבמוצ"ש בחזרת נשמה יתירה למקומה שואל אותה הקב"ה מה חדוש אמרה בתורה, וממשיך שם 'ומי שאינו בר הכי לחדש ילמוד דברים שלא למד עד הנה'.

ובמדרש תלפיות [ענף חדו"ת] כתב 'ידוע שכל המחדש חדושים בתורה נפשו שמחה ביותר, מהלומד בלי חידוש כנודע למחדשים בתורה, ונמצא שחידושו בתורה גורמים שמחה גדולה לנשמה שהוא חלק אלוך ממעל לכן בוחר ורוצה הקב"ה במי שמחדש חדושים בתורה כי משמח נשמתו ושמחת נשמתו ממשיכו גם אל הלימוד יותר'.

ואם יקשה לך וכי כשהאדם עומל ויגע בתורה והוא רק באמצע העליה, א"כ אין לו [עדיין] מנוחת הנפש ומרגוע? מסביר השפת"ח [שבת] עפ"י הגמ' [ברכות מ]. 'וא"ר זירא ואיתימא רב חנינא בר פפא בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת בשר ודם כלי ריקן מחזיק מלא אינו מחזיק, אבל הקב"ה אינו כן – מלא מחזיק [פרש"י: כלי מלא – אדם חכם] ריקן אינו מחזיק שנאמר 'והיה אם שמוע תשמע' אם שמוע תשמע ואם לאו לא תשמע'. והיינו הת"ח ככל שלומדים יותר תורה גדלות האפשרויות לעלות. וכך רואים אדם בתחילת לימודו, לאחר לימוד של שעה אחת הוא כבר מתעייף, כי זה הרבה עבורו, אבל אח"כ ככל שעולה יותר בלימוד, אינו מסתפק במה שלומד אלא רוצה עוד ועוד, כי כבר נעשה כלי מלא, כך היא הדרך ברוחניות, ככל שהכלי מלא יותר הרי הוא מחזיק יותר, 'הב חכמתא לחכימין' הקב"ה נותן חכמה לחכמים, לכאורה היה צריך לומר לטפשים, אלא הביאור הוא כי הטפש הוא כלי ריקן שאינו מחזיק, רק חכמים שהם מחזיקים את הכלי המלא אצלם אפשר להוסיף כי תמיד ישתוקקו ללימוד. וא"כ עליה רוחנית אינה סותרת את מנוחת השבת – אדרבה זו המנוחה השלימה הנובעת מתוך שלמות.

ולפי"ז יובנו דברי הגר"א זיע"א על מה שאמרו חז"ל 'מזונותיו של אדם קצובין לו מר"ה לר"ה חוץ מהוצאות שבת שכל המוסיף מוסיפין לו, עיקר הכונה על השפע ברוחניות שבש"ק ויו"ט הם מחוץ לזמן הקצבה והם לא לפי החשבון כי ביום זה יכול להשיג ולקבל שפע רוחני יותר ממצבו וממה שנגזר'.

וכתב הבן איש חי [שנה ב' שמות] 'ולכן כתבו המקובלים ז"ל דגדול הפועל הנעשה מעסק התורה ביום השבת אלף פעמים יותר מן הנעשה מעסק התורה של ימי החול'.

יגיעת התורה בש"ק

הרב יעקב שפירא

בגמ' גיטין ס. ר"י ורשב"ל מעייני בספרא דאגדתא בשבתא. וכ' בהגור"ח ליעב"ץ דבשבת לא היו עוסקים בדינים והלכות דתקיפי למיגמרייהו וכ' והיו מעיינין בשבת בדברי אגדה שמושכות הלב, מפני עונג שבת.

ואזיל כשיטתו שכל' בסידורו (קביעת מדרש בית נד, ח) ז"ל: שלא יטריד עצמו בלימוד הגמ' בעומק (דלא כהשל"ה) שגם זה נחשב חילול שבת. וגמ' ערוכה היא (שבת קט:): ר"ז מהדר אזוזי זוזי דרבנן א"ל במטותא מינייכו לא תחללוניה. וכ' מיהא שמעינן בהדיא דחשו לטורח האבות והבנים גם בלימוד תורה החמור, שלא יעסקו בו בשבת ביגיעה כדרך שעוסקין בחול. עכ"ל.

וכדבריו מוכח מהירושלמי, דבשבת (פט"ו הל"ג) כ': לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא "לעסוק" בהן בדברי תורה. ואילו לגבי חוה"מ כ' הירושלמי (מו"ק פ"ב): כלום אסרו לעשות מלאכה בחולו של מועד אלא כדי שיהו אוכלין ושותין "ויגיעין" בתורה. ולדבריו א"ש שינוי הלשון, דבחוה"מ דליכא דין עונג [כמוש"כ רעק"א בשר"ת מ"ק בהשמטה לסי' א'], החיוב הוא להיות "יגיעין" בתורה, אבל בשבת לא.

עוד נראה כדבריו, דבזמירות של שבת בפיוט 'מה ידידות': הַהַוְיִים מְתָרִים וְלִשְׁדָּד הַבְּנוֹת. וְתִנּוּק לְלַמְדוֹ סֵפֶר וְכוּ' וְלִהְגוֹת בְּאִמְרֵי שְׁפָר. ולכאורה בכל הדברים יש חידוש, דאפ"י שאסור לחשוב חשבונות, הרהור וצרכי מצוה כמו לשדך הבנות ולשכור מלמד, מותר. אך מה חידוש יש בכך שמוותר להגות באמריי שפיר. ולדברי יעב"ץ א"ש, דיגיעה אסור, ורק להגות באמרי שפיר – בדברים המושכים את הלב, כר"י ורשב"ל דמעייני בספרי אגדתא, מותר.

"לא ניתנו שבתות ויו"ט אלא לעסוק בתורה"

הרב טודרוס טרעפ

כ' בבעל הטורים פ' ויצא (כ"ט, ב') 'ז' פעמים באר בפרשה כנגד ז' שקורים בתורה בשבת וב' מהם פי הבאר כנגד ב' שקורין ביו"ט וג' מהם מעל פי הבאר כנגד ג' שקורין בחול' ויש להתבונן במה דז' פעמים כ' "באר" וב' פעמים "פי הבאר" וג' פעמים "מעל פי הבאר" ואפשר לבאר הענין ע"פ מה דאיתא במגילה כ"ג. "הני שלשה חמשה ושבעה כנגד מי וכו' וחד אמר כנגד שלשה שומרי הסף חמשה מרואי פני המלך שבעה רואי פני המלך" וראיתי מבארים דהענין הוא כמו שנהוג במעוכב אשר מדרגות מדרגות יש בממונות הקטנים בשם ג' שומרי הסף וגבוהים עליהם הם ה' והגבוהים אשר עליהם הוא צ' ומי שעוסק בתורה חשוב מאוד כמאמרם גדולה תורה יותר מן הכהונה ומן המלכות ואמרו בגיטין סו"פ הנזיקין מאן מלכי רבנן ולכן בחול שאינם עוסקים בתורה כ"כ הם בבחינת שומרי הסף וביו"ט שהוא עת לעסוק בתורה קוראים ב' כי הם כנגד ה' מרואי פני המלך ושבת נקראת שבת מלכתא וחשובים יותר ולכן הם קוראים ז' כנגד ז' רואי פני המלך.

ולפי"ז מדויקים היטב הפסוקים דכנגד ג' שקורין בחול כ' "מעל פי הבאר" דהם רחוקים קצת מן הבאר דאיכא עוסקים כ"כ בתורה וכנגד ב' שקורין ביו"ט כ' "פי הבאר" דהם אינם מעל פי הבאר אלא בפי הבאר והם עוסקים יותר בתורה וכנגד ז' שקורין בשבת כ' "באר" דהם ממש תוך הבאר עצמו ולא רק בפי הבאר דהם ביותר קרובים לתורה ודו"ק.

באיסור סעודה בזמן המדרש

הרב חיים לייב מילאך

הנה איסור קביעות סעודה בזמן המדרש יסודו מהמדרש דאמר הקב"ה למשה לך ועשה קהילות גדולות בשבת כדי שילמדו הדורות הבאים להקהיל קהילות בכל שבת ושבת כמבואר בב"י סי' ר"ץ. ולכאור' אם בקהל מסוים יש דרשה בין קב"ש ומעריב, אסור להתפלל מוקדם משום שמבטל את המדרש אשר כולם קובעין, אולם צריך גדר מי נגדר אחר אות ביהכ"ס.

עוד פשיטא לכאור' דבחורים הנמצאים בשיבה, בזמן הסדר בשבת לכאור' הוה קבועו מדרש ואסור להימנע ממנו. ויש להסתפק במקום שיש דרשה ורבים אינם משתתפים, אם חשוב שאותם שאין משתתפים לא הוה בכלל הקביעות א"ד הולכים אף אחר המיעוט שהם עושים כהלכה שחייבים לקבוע. ובזמן דרשת שבת הגדול לכאור' ודאי חשיב קביעות ורוב הציבור משתתף, ויש להסתפק בת"ח הרוצה ללמוד בו בזמן ענין אחר אי חשיב פורש מן הקביעות.

« המשך מעמ' 8

ציוה משרט"ה ציווי מיוחד, ויצא "קול קורא" ואפילו בחיי שעה דוחה את השבת. כמה לא להביא יותר למלאכת המשכן. היית רץ ומתאמץ, ואיזה זריזות וכוחות וכמה עמלק, כל מהותו לקרר, להשהות, לדחות כסף היית משקיע כדי להשתתף אפילו כל דבר מצוה, לא עכשיו, מחר, יותר מאוחר. משהו בבניית ביהמ"ק, עשה ק"ז בעצמך, ודורשי רשומות אמרו "וצא הלחם בעמלק מחור". וביותר שהרי גדול המחטיאו יותר מההורג, הגע עצמך. בנין המשכן, או בנין ביהמ"ק שאנו מייחלים ומצפים לו כאלפיים שנה, לא דוחה את השבת. אבל להציל נפש אחת, נשמה אחת, אפילו בספק ספיקא

לע"נ מו"ח ר' יחזקאל בן יצחק מאיר זצ"ל

בב"י סי' רצ' הביא את המדרש תנחומא ויקהל משה בעלי אגדה היו אומרים מתחילת התורה ועד סופה אין בה פרשה שנאמר בה קהלה בראשה אלא פרשה זו ולמה כך אמר הקב"ה למשה רד ועשה להם קהילות גדולות בשבת כדי שילמדו כל הדורות הבאים אחריו להקהיל קהילות בכל שבת להיכנס בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ללמוד בהם תורה ברבים ד"א ויקהל משה אמר להם הקב"ה לישראל אם אתם נקהלים בכל שבת ושבת בבתי כנסיות ובבתי מדרשות וקורים בתורה ובנביאים מעלה אני עליכם כאילו המלכתם אותי בעולמי שכן ישעיהו הנביא מפרש ואתם עדי נאום השם ומכאן סמכו בכל תפוצות ישראל להתקבץ בבתי כנסיות ובבתי מדרשות לקרות מקרא ולדרוש בדברי אגדה אחר סעודת שחרית. והטור הביא מדרש אמרה תורה לפני הקב"ה ריבונו של עולם כשיכנסו ישראל לארץ זה רץ לשדהו זה רץ לכרמו ואני מה תהא עלי אמר לה יש לי זוג שאני מזווג לך ושבת שמה שהם בטלים ממלאכתם ויכולים לעסוק בה. ע"כ צריך שיקבעו מדרש להודיע לעם את חוקי האלוקים ואת תורתיו ואסור לקבוע סעודה בזמן בתי המדרש. ומבאר הב"ח שהדגשת הטור לומר שעיקר הקהילה היא ללמד את העם דינים והלכות כגון הלכות שבת והלכות המועד והב"ח קובל על כך שמקורו נתפשט המנהג לדרוש כל הדרשות באגדה ולא בדינים והלכות כל עיקר וזה נגד דת תורתנו וכי' ויתכן שיש הבדל בין אם לא עסקו בתורה כלל א"כ היה חסר את העיקר ולכן היה צורך ללמד אותם את עיקרי התורה והדינים וההלכות אבל כאשר דרא וכולם לומדים אך אינם יודעים היטב את העניינים ומסתפקים בלימוד תורתם החלש שם יש צורך ללמד את העם דברי מוסר כדי שיפנו את זמנם ללמוד יותר טוב ומעמיק וכך תהיה ידיעתם ברורה יותר.

מכל הדברים הללו אנו רואים כי העיקר הוא הקהלת קהילות ולימוד תורה ברבים. ויש לעיין האם הלימוד של "אבות ובנים" בשבת אחר הצהרים האם זה נחשב להקהלת הרבים ללמוד מדרש והלכה כי יש לומר שלימוד זה הוא משום חזרה עם הבן על הנלמד במשך השבוע ואין כאן עסק עם דברים חדשים וכן אין בו משום לימוד ברבים אלא כל יחיד ויחיד עוסק בשלו לבד אך אם יש כאן ענין של ידיעת התורה יש לומר שכן מקיימים ובאמת הדבר תלוי בלשון המדרשים המובאים בטור ובבית יוסף דלפי לשון הטור שהתורה שואלת תורה מה תהא עלי דהינו שהיא רוצה שכולם ידעו את מה שכתוב בה א"כ אין ענין של התקהלות אלא העיקר לימוד התורה ובעיקר ידיעות חדשות לכן הלימוד באבות ובנים מסתדר טוב מאוד בענין וחבל שבימות החורף זה נעשה במוצאי שבת אבל לפי לשון המדרש שהביא הבית יוסף משמע שיש ענין להקהיל קהילות דהינו לימוד בצוותא ברבים וכמו שכתוב בהמשך מעלה אני עליכם כאילו המלכתם אותי בעולמי זה דבר שרצוי מאוד להעשות ע"י דרשות לרבים ולימוד אפילו בנביאים ומדרשים.

במהרש"א בגיטין לח' ע"ב בענין נכסי הב"ב שירודים מנכסיהם והגמ' אומרת שזה משום שהם קובעים סעודה בזמן בית המדרש והמשנה ברורה בס' רצ' ס"ק ז' ביאר את הענין לפי הירושלמי שהובא בב"י רפח' לא ניתנו שבתות וימים טובים לישראל אלא כדי לעסוק בתורה מפני שכל ימות החול הם טרודים במלאכתם ואין להם פנאי לעסוק בה בקביעות ובשבת הם פנויים ממלאכה ויכולים לעסוק בה כראוי ומבאר המהרש"א שהוא משום שאין להם את הברכה של התלמידי חכמים שמתוך שעושים את תורתם קבע מלאכתם מתברכת והם שלא קובעים ללמוד בקבע אין מלאכתם מתברכת אך רואים כאן דבר מענין כי התלמידי חכמים שגם במשך השבוע עושים תורתם קבע דהינו שבזמן שאפשר לעסוק במלאכה הם עוסקים בתורה מובן למה תורתם מתברכת אבל לפי המהרש"א גם בשבת שאין אפשרות לעשות מלאכה בכל אופן אם יעסוק בתורה מלאכתו מתברכת. ואולי יש לומר שכשהאבא לומד עם בנו בשבת את מה שלמד הבן במשך השבוע הרי הוא מקיים את המצווה המוטלת עליו ללמד את בנו תורה כמו שנאמר ושננתם לבנך וכן עושים כולם אמנם כל אחד עוסק בסוגיה אחרת אבל המאחד הוא קיום המצווה של ושננתם לבנך אפשר לומר שזה נחשב לימוד ברבים כי זה רבים העושים את המצווה. ומהמדרש שהביא הטור משמע שנדרש ללמוד דברים חדשים או חידושים כי זו היתה שאלת התורה תורה מה תהא עליה מתי ילמדו דברים חדשים שהתורה תהיה המורה והמלמדת אותם ולימוד עם ילדים תמיד חשיב ללמוד דברים חדשים.

הרמ"א בס' רצ"ב כותב ונהגו שלא לקבוע מדרש בין מנחה למעריב, אבל אומרים פרקי אבות בקיץ ושיר המעלות בחורף וכל מקום לפי מנהגו, הטעם להמנע מלימוד כתב המשנ"ב ס"ק ו' משום שבזמן זה מתו יוסף משה ודוד וחכם שמת כל המדרשים בטלים ובס"ח ח' כתב המשנ"ב שלימוד של שנים שנים וכ"ש כאו"א לבדו מותר וכל האיסור לימוד בחבורה גדולה.

הטעם לאמירת פרקי אבות כתב במחזור ויטרי שלומדים ממנה ירא"ש ודרך ארץ, והשיבילי הלקט מביא משום שמתחיל משה קיבל תורה מסיני ומספרים שכבודן של משה שנגזר בזמן זה ובכך תהיה לו מנוחה טובה, ועפ"י ניתן להסביר גם את טעם אמירת התהילים בשעה זו ובשעת יציאת השבת מאחר וגם דוד המלך נפטר בזמן זה ושגם לו יהיה מנוחה טובה, ובאורחות חיים כתב שרוצים שאדם ילמד מוסר ולא יסחף בתענוגים... ומתחילים לומר אחרי פסח כדי להתכונן לשבועות כי דרך ארץ קדמה לתורה (מדרש שמואל), ובמשך הקיץ נאמר ד' פעמים כגמ' בעירובין נ"ד שאומרת לעולם ישנה אדם לתלמידו ד' פעמים, וכן ידוע בשם הסטיפלר שעד ד' פעמים זה עדין לא לימוד גמור, ורק מפעם ה' נקרא חזרה ולא לפני"ז. וידוע שהג"ר יצחק אלחנן ספקטור הפסיק מלימודו ואמר שעכשיו יש לקיים את פסק הרמ"א לומר פרקי אבות.

ובחורף אומרים ברכי נפשי ושיר המעלות והטעם כתב הלבוש (תרפ"ט) משום שמדבר בענין מעשה בראשית וכדי לזכור מעשה בראשית, ומתחיל משבת בראשית לאומרו בכל שבוע באפוקי שבת שהיא לזכר מעשה בראשית, וט"ו שיר המעלות אומרים משום שדוד אמר שכרה השיתין ורצו לשטוף העולם ועי"ז נהיה קיום למעשה בראשית ולכן שומרים בשבת שזכר למעשה בראשית, והיעב"ץ מוסיף לפי"ז שנאמרים בחורף שירוד גשם ג"כ מהאי טעמא שלא ישטופו העולם. והפשט הפשוט שאומרים דברים אלו מטעם שאסור ללמוד בזמן זה ודברים אלו מותרים משום שהם אמירה בעלמא (שעה"צ ס"ק ח'), אמנם עיקר הקפידה במנהג להמנע מלימוד דוקא סמוך ממש לשקיעה ובזמן בין השמשות (משנ"ב ס"ק ט') אבל המקדימים להתפלל מנחה ודאי שמתירים ללמוד בזמן זה. וגם בזמן השקיעה עיקר הקפידה רק לאותם שאין אוכלים בזמן זה סעודה ג' אבל בסעודה פשיטא שומת ללמוד, ובפשט שיש שלא חששו כלל למנהג זה כמו המהר"ל מפראג והאור זרוע. ובפרט דברי מוסר מותר בכל זמן אודרבה זה עת רצון חזון תשובה לרבים. וגם לשיטות שאוסרים בלימוד זה רק בחבורה גדולה ולא בלימוד שנים שנים לבדם (משנ"ב ס"ק ח'), ופרישה ס"ק ה') ובפרט שהטור מביא מדרש שמשם כלל לא מת בזמן זה ואין שום ענין לבטל המדרשות (ע"ש) והראיה שקובעים סעודה ג' בזמן זה ומטעם שכל המדרשות בטלים יש גם להמנע מסעודה בזמן זה (טור בשם ר"ת).

וכן יש מנהג לא לומר גוט שבת בזמן זה שנסתלקו משה יוסף ודוד משום אבילות (מקור חיים) (להרחבת הענין ניתן לעיין בפסקי תשובות סי' רצ"ב).

ויש שנהגו לומר תהילים בזמן זה שבין מנחה למעריב, ועיין במשנ"ב ריש סי' רצ"ג ששיבח מאד מנהג זה מכמה טעמים גם שע"ז מתאחר יציאת השבת וכדאמר ר"י יהא חלקי ממוצאי שבת בצפורי... ובפרט שרואים את מעלת שניה אחת נוספת של איחור ביציאת השבת ע"י אמירת והוא רחום וברכו באריכות, וע"י איחור ברכת הבדלה לברכת היין גם לב"ש – ברכות נב, ובשיעורי מרן הגריש"א שם) וגם ללוות השבת שנקראת כלה מלכתא בשירות ותשבחות וגם שלא יתבטלו בזמן זה. (ע"ש) ובפרט שע"ז מאחר את כניסת הרשעים לגהינום ובפרט ח"ו אם נגזר עליו להיות בגהינום, לא יכניסוהו לגהינום כפי זמן תוספת שבת שהוסיף בעוה"ז בכניסתה וביציאתה. (יסוד ושורש העבודה שער העלוין פ"א) ובפרט המזדריז וממתינים ליציאת השבת מתי כבר תצא שבת כתבו שזה עוון גמור ובזיון לשבת שנראית כמשוי (פרי מגדים וחי"ד) וא"כ כשאומר תהילים מראה גם את חביבותו לשבת שרוצה שתשאר אצלו יותר, ובפרט שהביאור הלכה רס"א ד"ה שהוא פוסק לחשוש לשיטת ר"ת במוצש"ק ואוסר לעשות מלאכות לפני זמן זה!!! ודעת הגר"ח קניבסקי והגר"מ שטרנבוך שהנהגים כר"ת יש להמתין עם מעריב עד זמן זה.

גליון פסח

יצא לאור בס"ד ב"ג ניסן

בעניני חמץ ומצה, ליל הסדר, הגש"פ וסיפור יצ"מ.

נא להקדים ולשלוח

(מתקבל רק חומר מוקדם ומוגה)

בענין "לכם" בשבת

הרב יעקב הירשמן

א. בפסחים סח: דתניא ר' אליעזר אומר אין לו לאדם ביו"ט אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה ר' יהושע אומר חלקהו חציו לאכילה ושתייה וחציו לבית המדרש וכו', אמר רבה הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם מ"ט וקראת לשבת עונג עכ"ל הגמ'. והנה כתב הב"ח ר"ס רמ"ב: ולכאורה נראה דאע"ג דק"ל הלכה כרבי יהושע כנגד רבי אליעזר, דרבי אליעזר שמותי הוא, וכמו שכתב רבינו לעיל סי' רל"ה, היינו בסתם, אבל הכא מוכח בתלמודא דהלכה כרבי אליעזר, מדקאמר הכל מודים דבשבת בעינן נמי לכם, ואי איתא דהלכה כרבי יהושע דאמר חלקהו וכו', פשיטא דלא גרע שבת מימים טובים דצריך גם כן לחלקו ולא כולו לה', דהא בשבת כתיב למען ינוח ואין זה ניח כשלא יאכל ולא ישתה בשבת, אלא ודאי ביום טוב הלכה כרבי אליעזר דאמר או כולו לה', וקאמר דבשבת כולי עלמא מודו, פירוש דאפילו רבי אליעזר מודה דבעינן נמי לכם.

ויש להעיר על הב"ח, דאולי הלכה כרבי יהושע, ואמנם לפ"ז פשיטא דבשבת חציו לכם, אלא דבהכל מודים דבשבת בעינן לכם, נחית רבה לחדש אליבא דר"א אף שאין הלכה כמותו. ופשוט דהביאור בכוננת הב"ח הוא, שאין הדרך לחדש הלכה לפי מ"ד שלא קי"ל כותיה, ולכן בע"כ מוכיח הב"ח דהלכה כר"א. והמג"א (ריש סי' רמ"ב) מביא מעולת שבת – שהוקשה לו כקו' הב"ח וכדיאר המחל"ש שם – ומכוח זה ביאר דיש חידוש בהכל מודים בשבת דבעינן לכם גם אליבא דרבי יהושע, שאם רוצה לעשות הכל לכם עושה ובלבד שלא יבטל זמן התפילה. נמצא דמאותו קושיא נחלקו הב"ח והעולת שבת מה מוכח מזה, דהב"ח הכריח דהלכה כר"א ביו"ט והעולת שבת הכריח שאם רוצה לעשות הכל לכם עושה. והמג"א (שם) מק' על העולת שבת מס"ס ר"צ דעכ"פ צריכים לקבוע מדרש בשבת, והפועלים צריכים ללמוד יותר מתלמידי חכמים ע"ש. [ודע, דהמג"א שם חולק, דר"א אפילו אליבא דר"א אף דלא קי"ל כותיה, וכמ"ש שם הלבושי שרד].

ב. הב"ח (שם) מביא המרדכי בשם רבינו, שבתפילה ובתלמוד שרי לעסוק בשבת ולהתענות דק"ל כרבי אליעזר דאמר או כולו לכם או כולו לגבוה, ולבסוף חוזר בו דהלכה כרבי יהושע. ומקשה הב"ח על זה ואיכא לתמוה היאך כתב מתחלה דהלכה כרבי אליעזר ושרי להתענות בשבת הלא קאמר רבא התם דבשבת כולי עלמא מודו דבעינן נמי לכם עכ"ל הב"ח. ויש לפלפל דכל קו' הב"ח לשיטתו דרבא מחדש אליבא דר"א דבשבת אי אפשר כולו לה', אבל לפי העולת שבת ל"ק קושיית הב"ח, דהרי רבא שמחדש הכל מודים בשבת איירי גם לרבי יהושע שבשבת **אם רוצה** לעשות הכל לכם עושה, ואפשר לדייק מהלשון "אם רוצה" שאם רוצה יכול לעשות או חציו לה' כרבי יהושע או כולו לה' כר"א ומיושב קו' הב"ח. [אא"כ נאמר דגם להעולת שבת יש לו רק ב' אפשרויות או כולו לכם או חציו לכם, אבל כולו לה' אי אפשר לכ"ע, לפ"ז תו יקשה קו' הב"ח].

ג. החכמת שלמה (סי' רמ"ב שם) סובר כהעולת שבת ומבאר שיסודו הוא מן הש"ס כאן (פסחים ס"ח ב') דרבא אמר דרבי אליעזר מודה דבעינן נמי לכם מכח דכתיב ביה עונג, וא"כ משמע דשבת עדיף מיום טוב, דכתיב ביה עונג, אם כן תינח לר"א דביום טוב י"ל כולו לה', הוי בשבת מעלה דהוי נמי לכם, אבל לרבי יהושע דביום טוב נמי בעינן לכם, א"כ במה עדיף שבת דכתיב ביה עונג, ולמה כתוב בשבת עונג ולא ביום טוב, ועל כרחך דבשבת הוי כולו לכם, ומדברי אליעזר נשמע לרבי יהושע, כמו דלרבי אליעזר עדיף בחד צד שבת מיום טוב, כן מוכרח לרבי יהושע נמי כן, ולכן לדידן [א.ה. דק"ל כרבי יהושע] בעינן כולו לכם, וצדקו דרבי העולת שבת, כן נראה לפענ"ד בעז"ה, ודו"ק. עכ"ל החכמת שלמה.

הלבוש (סי' רצ"ב ס"א) מבאר הטעם שיש קריאת התורה במנחה בשבת ולא ביו"ט, דביו"ט דבלא"ה חציו לה' לכך א"צ לקרות בתורה במנחה ביו"ט, אבל בשבת דכולו לכם תקן עזרא לקרות מעט בתורה בשבת במנחה.

ד. המג"א (שם) משיג על העולת שבת: ואני אומר נשתקע הדבר ולא נאמר, דהא כתיב גם כן שבת לה' אלקיך עכ"ל. וכתב הא"ר (רמ"ב) דאין ראיה מפסוק זה דוודאי לדרשא אחרייתא הוא, דאל"כ מנ"ל לרבא דלמא סבירא ליה לה' אליעזר גם בשבת או כולו לה' (א.ה. משום הפסוק שהביא המג"א), או כולו לכם (א.ה. משום הפסוק שמביא רבא בגמ' וקראת לשבת עונג). ועוד הא פסוק דוקראת לשבת עונג הוא בישעיה והוי כעוקר מאי דכתיב באורייתא (א.ה. היינו הפסוק שמביא המג"א דמשמע כולו לה'), והוה ליה לתורה לכתוב כמו שכתוב ביו"ט עצרת תהיה לכם. וע"ע בא"ר.

העולה לדינא, אף שהובא ג' פוסקים דבשבת אם רוצה עושה כולו לכם, הנה [מלבד שהמג"א חולק על זה], יש לציין דלא קי"ל כן להלכה כמבואר במחבר וברמ"א סי' רצ"ב, וכן המשנ"ב שם. וע"ש פרטי הדין דיש חילוק בין ת"ח לפועלים ע"ש. והב"ח (רמ"ב שם) פוסק דבשבת רוב היום לה' ומקצת לכם.

יום מנוחה וקדושה

הרב צ. גלעזר

במטבע ברכות ההפטרות תקנו חכמים "ועל יום השבת הזה שנתת לנו ה' אלקינו לקדושה ולמנוחה". וכלשון זה אי' בתנחומא (וירא א) "והשבת ניתנה לישראל לקדושה לעונג ולמנוחה ולא לצער". [וכן במנחה של שבת "יום מנוחה וקדושה לעמך נתת"]. ויש לברר גדר זה דמנוחה וקדושה דמשמע שהם ב' ענינים הכרוכים זה בזה.

נראה שנחלקו בזה רבותינו הראשונים, אם המנוחה היא תכלית בשבת או שהיא רק אמצעי להגיע לקדושה. והוא במקרא בפר' כי תשא (לא, יג) "אך את שבתתי תשמרו כי אות היא ביני וביניכם לדלתכם לדעת כי אני ה' מקדשכם". ומפרש רש"י אות היא – אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתי **למנוחה**. לדעת – האומות בה' כי אני ה' מקדשכם, עכ"ל. כלומר דמהותה של השבת היא בעצם היותה מנוחה לישראל, [ומ"ש כי אני מקדשכם אינו התקדשות ע"י השבת, אלא הודעה שישראל קדושים]. ושם (בפס' טו) "ששת ימים יעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון קדש להשם". וכתב רש"י שבת שבתון – **מנוחת מרגוע** ולא מנוחת עראי. קדש לה' – שמירת קדושתה לשמי ובמצותי. ע"כ. והיינו לשיטתו דגדר השבת הוא מנוחה ומאי דכתיב קדש לה' הוא שמירת המנוחה תהיה לשמי ובמצותי. [שהמנוחה תהיה לש"ש והוא ענין בפנ"ע ואכ"מ].

אך הספורנו פירש דמאי דכתיב קדש לה' הוא מהות היום ח"ל שבת שבתון – הנה נאסר בה אפילו דבר שאינו מכלל המלאכות, כאמרו וביום השביעי תשבות, וזה כדי שיהיה "קדש להשם" – **שיהיה האדם פונה בו לגמרי מחיי שעה לעסוק בעסקי חיי עולם** לכבוד קונו. וכן בפר' ואתחנן פ' הספורנו כשיטתו בפס' שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך (הי,ב) ז"ל, ...הודיע שלא יספיק לך שתקדשהו במה שתשבות בו ממלאכה **אבל שתעסוק בו בתורה ובמצוות**, כאמרו והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו. עכ"ל. [והיינו שמפרש שהציווי במרה היה לא רק על השביתה אלא גם על ת"ת וקיום מצוות בשבת].

וכ"ד האב"ע שכתב בפ' הפס' (הראשון) לדעת כי אני ה' מקדשכם ז"ל וטעמו "היא" – שתדעו שאתם מקודשים לי, וזה רמז שחייב אדם בכל שבת **ללמוד דברי התורה**. וכן מדוע את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת, כי בשבת היו הולכים אנשים ונשים לנביאים ולחכמים לשמוע דברי תורה, ע"ש. כלומר שמפרש לדעת כי אני ה' מקדשכם דזהו גדר שמירת השבת להתקדש בה.

וכ"כ רבינו יונה (בדרשות פר' ויקהל) עה"פ שבת שבתון לה' **כי המנוחה אשר ניתנה לנו היא לעסוק בתורה**, אלא שאמרו ז"ל הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם דכתיב וקראת לשבת עונג. ומבואר בדבריו דעונג שבת הוא דין צדדי במנוחת השבת, אלא עיקר המנוחה היא לעסוק בתורה, ואמנם המנוחה האמורה בדברי הראשונים הנ"ל היא השביתה ממלאכות אלא דממילא שמעינן דמקום העונג הוא כתוספת ולא עיקר.

וכן נקט הגר"א שהמנוחה ממלאכות היא להתעסק בתורה הקדושה, שכ' (ליקוטי הגר"א פ' ישעיה מכת"י א,יג) "ביום קדשי" הוא מ"ש מקרא קדש, פ' ציוה לנו הקב"ה יום זה לנוח מכל מלאכה כדי להתעסק בתורה הקדושה כמ"ש לא ניתן שבת אלא כדי ללמוד תורה (עפ"י הירוש' שבת פט"ו ה"ג, וכד' הרמ"א רצ"ב), דאף למ"ד שניתנה לעונג והוא לת"ח היינו רק שימשיכו יותר בעונג, אבל מ"מ איכא חיוב ת"ת).

הרי שנחלקו בגדר המנוחה דשבת, דלדעת רש"י היא מהות השבת ותכליתה, אבל לרבינו יונה וראב"ע ורע"ס איננה תכלית אלא היא רק כאמצעי להשגת הקדושה. ודאי שהשבת ניתנה לקדושה כמפר' בקרא וכמטבע הברכות כנ"ל. רק דפליגי אם הקדושה היא ע"י המנוחה או ע"י העסק בתורה ועבודה. דלכו"ע יש מצות מנוחה ושביתה בשבת, ולכו"ע צריך לעסוק בתורה ובעבודה בשבת, רק דלרש"י כשנח מקיים קדושת שבת, ולהני ראשונים אם לא עסק בתורה ובעבודה ביטל קדושת השבת.

וממילא דנחלקו בחיבור המנוחה והקדושה, דלרש"י המנוחה היא הקדושה, ולשיטת שא"ר המנוחה מאפשרת את הקדושה. וא"כ תלוי בזה גם פירוש לשון הברכה בברכות ההפטרות, "ועל יום השבת הזה שנתת לנו לקדושה ולמנוחה". דלרש"י הם דבר אחד הקדושה והמנוחה שהקדושה מתבטאת במנוחה. אבל לפי הראשונים החולקים, שהם ב' ענינים דמלבד הקדושה יש גם מנוחה, אך אינם נפרדים לגמרי כיון דע"י המנוחה יכול להגיע לקדושה.

ויתכן לבאר עפ"י מה דאי' במכילתא ר"מ ויקהל, ומובא בקיצור ברש"י (לה,ב) שהקדים לתת אזהרת שבת לציווי המושכן לומר שאינה דוחה את השבת. (ועי' רש"י בכי תשא לא, יג). והקשו המפרשים מה ההו"א שתדחה שבת והלא שבת היא עשה ול"ת, ועשיית המשכן היא רק עשה.

ונראה דלפי הראשונים דסברי שיעיקר שביתת שבת היא לתכלית העסק בקדושה ל"ק, דאמנם מצד כללי המצוות אין לדחות שבת בשביל עשה, אבל הכא דבבנין המשכן עסקינן שהוא עבודה ותכליתו קדושה הו"א דהיא חלק מקדושת השבת שלשמה ניתנה המנוחה, וא"כ באופן זה מתבטלת השביתה לצורך הקדושה.

וסמך לזה מצאנו בבעלי התוס' שכ' דאי לאו המיעוט הו"א **דעשה דמלאכת המשכן עדיף כיון שהוא לכבוד הקב"ה**, ואז עשה דשבת חשוב כמאן דליתא, ויבוא עשה דשבת וידחה לאו דשבת, קמ"ל דלא דחי.

הקוֹפָּה

הנה כידוע עיקר החילוק בשבת בין מלאכה שאינה צריכה לגופא לפסיק רישא הוא, שבפסיק רישא יש כאן ב' פעולות נפרדות, וכגון בגורר ספסל ועושה ע"י זה חריץ בקרקע, שפעולתו הוא גרירת ספסל, אלא דפסיק רישא הוא שע"י זה יעשה כאן מעשה נוסף של עשיית חריץ, משא"כ במלאכה שאצל"ג, וכגון בחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה, שיש כאן רק פעולה אחת של יצירת הגומא, אלא שאינו מכוון לתכלית המלאכה של יצירת הגומא, אלא לנטילת העפר (וכן נראה להדיא מהכס"מ פ"א מהל' שבת ה"ז).

ועפ"י ז"צ"ע בהא דפסיק רישא ולא ימות, והיינו שחותר ראש התרנגול על מנת שישיחק בו התינוק, דאמאי חשיב בזה בגמ' כפסיק רישא, והלא מכוון ממש למעשה המלאכה של נטילת נשמה בזה שנוטל את הראש, דזהו המעשה המובהק של נטילת נשמה, ואין לומר משום דבעינן שיחשב גם כן למלאכה ולא רק למעשה, ובנדון דידן מכוון רק לנטילת הראש ולא למלאכת נטילת נשמה, משום דזה פשוט דדי בזה שמכוון למעשה ולא בעינן שיכוון למלאכה, דאם לא כן בחופר גומא וצריך לעפרה אמאי חשיב כמשאצל"ג, והלא מכוון רק לחפירת הגומא ולא למלאכה של יצירת הכתלים, ומוכרח דבאופן זה נחשב כמכוון, ואם כן הוא הדין בנדון דידן והדק"ל.

[ולומר שכוונת הגמ' לדוגמא בעלמא ודרך משל שבאופן שברור שיהי' המעשה כתוצאה מפעולתו לא חשיב כדבר שאינו מתכוון, זה דוחק].

הרב מנחם הבלין

לכבוד חג המצות הבעל"ט

יצא בס"ד גליון מיוחד

בעניני פסח

ד"ת יתקבלו אך ורק לאחר הקלדה והגהה

בדיסק או בדוא"ל

עד יום ראשון ט' ניסן

נושאי הגליונות הקרובים בס"ד

ויקרא - קמיצה

צו - שבת הגדול בהלכה ובאגדה

פסח - עניני פסח

ד"ת [עד 700 מילים] יתקבלו בצירוף שם מלא וטל'

בדוא"ל: gal200@neto.bezeqint.net

או בתיבות "עומקא דפרשה":

בכניסה לאוצה"ס "בית יוסף" רח' שד"ח.

בג. הדרומית - ביהכ"נ משובב נתיבות, נתי"מ 90.

אין המערכת אחראית להחזיר כתבים או דיסקים.

ד"ת בדפים **בכת"י ברור** מתקבלים עד יום א' בלבד.

בדיסק ובמייל יש להעביר עד יום ג' בלילה.

לקבלת הגליון בדוא"ל בקביעות, בכל ערשיק יש לשלוח בקשה

לכתובת: gal200@neto.bezeqint.net

להנצחות ופרסום בגליון: 052-7678393

המעוניינים להשתתף ולכתוב בקביעות

נא לפנות לטל' 052-7678393

אין סכנה כסכנתו - העצל

"הונשאים הביאו" לפי שנתעצלו מתחילה נחסר אות משמם (רש"י) מחשבתם וחשבוניהם לטובה, ויותר מכך הרי עשו תשובה ובחונתם המזבח התנדבו תחילה, ועל אף הכל נשאר החסרון בשמם בתורתנו הקדושה לנצח נצחים. וב"אורחות צדיקים" שער הזריזות, מצאריך, דעיקר גודל מעלת עמידת אברהם אבינו ע"ה בניסיון העקידה, זה עבור ה"וישכם אברהם בבוקר", **ועל כן נשבע לו הקב"ה לזכור העקידה**. ומשמע, שאילו היה חסר פרט זה של "וישכם אברהם בבוקר" כל ניסיון העקידה היה משהו אחר, בדרגה אחרת פחותה יותר. ע"ש ובמסילת ישרים פרק ז' בביאור חלקי הזריזות כתב: בהניע זמן המצוה או בהזדמנה לפניו, לא בעלותה במחשבתו, ימהר ויחיש מעשהו לאחוז בה לעשות אותה, ולא יניח זמן לזמן שיתרבה בינתים ויחזיק עתה".

ובאותו יום מר ונמהר י" בתמוז השכם בבוקר הגיע השטן זורזם כדי שיחטא, **"וישיכמו ממחרת"**. ולמרות שעשו את העגל בט"ז בתמוז מכל מקום עיקר החטא בי"ז שאז השיכמו וכו', וכתב ה"ספורנו" שעיקר הסיבה ששכר משה רבינו את הלוחות היה בגלל ה"מחולות" שזה נתחדש לו רק כשיד מהרה, וזה היה בי"ז. ובספר "טללי אורות" הביא משם הגר"ח מבריסק, שעיקר מה שאנו סובלים מחטא העגל עד היום זה בגלל ה"מחולות" שהיו שם. אי"כ כלל ישראל שציפה בכליון עיניים ובהשתוקקות ובצימאון עז שאין כמוהו לכפרה על חטא העגל, והיו מלאי חרטה ויוגן על כל פרט ופרט ממהלך החטא הנורא.

"ויתאבל", והם ידעו שעיקר חומר החטא הוא על המחולות - השמחה וההתלהבות שהיו מסביב לעגל, אי"כ כרגע ששמעו שתשובתם התקבלה, וזכו ל"סלחתי כדברך", וכעת כדי להחזיר את

המשך בעמ' 5 <<

מוגש ע"י:

ארגון "משובב נתיבות"

מרכז להצלה רוחנית

ברגע האחרון!! לפני שיהיה מאוחר

ארגון משובב נתיבות

מרכז להצלה רוחנית

057-3140000 057-3102044/8/9 057-3133330

לקביעת חברותא 9141217
24 שעות ביממה

דרושים לחברותא

נושא	מקום	שעה	טלפון
מסכת קצרה	סוף נתיבות המשפט	עד סוף בין הזמנים	052-7639843
מפעל הש"ס 70 דף	כולל לבו חפץ, ברכפלד	כל היום	054-8444746
ערבי פסחים	באיזור נתי"מ 81	או בוקר או אחו"צ	8556153
דף היומי	קצות החושן	אחרי הנץ	050-4172314
גיטין פ"ק עם בחור ישיבה	פתוח	9-12	052-7181986
הלכות שבת בעיון	נאות שמחה		052-7620656
טושי"ע א"ח	שאנת אריה		9742634
הלכות שחיטה	כולל בית ישראל סוף ריה"נ		052-7663551
פרק איזהו נשך			054-8491956
פתוח		9:30-12:30	057-3193002
מתקרב מאיזויר		10-12	057-3189011
מחפש כולל הלכה			057-3191353
מחפש כולל הלכה			050-4134050
מחפש כולל הלכה שבת/ ב"ח			054-8459514
דף היומי	קסם / משובב		052-7179048
גמרא ביצה	ברכפלד		9298566
פרק איזהו נשך	כולל בית ישראל סוף ריה"נ		054-8491956
גמרא בעיון קל	ברכפלד	4:30	054-8423692
קדושי בעיון	עדיף חפציבה	1-4 שעתיים	050-4144295
מפעל הש"ס 20 דפים	עדיף ברכפלד		057-3128357
גמ' קדושי	ישיבת נזר ישראל	4:00-6:30	054-8408210
גמ' בקיאות	אזור קס"ם	4-5	057-3163311
גמרא נדה	בבית נתי"מ 81		8556153
דף היומי	ברכפלד	9-10:30/11	052-7126563
גמרא שבת גפ"ת הספק	היכל יצחק / בית יצחק	9:30	052-7149435
כיצד מברכין בעיון	אהבת תורה - ברכפלד	9-11 אפשר להשאיר הודעה	050-4115393
בבא מציעא, איזהו נשך	עדיף בבית		052-7166636
פתוח	בבית, גרין פארק		052-7772915
פתוח	מאור חיים		9790732
שב שמעתא	קצות החושן	11-12	054-8437242

לתשומת לב:

כל בקשה לחברותא מתפרסמת לתקופה מוגבלת, לאחר מכן, במידת הצורך יש לעדכן מחדש.

הקופה שגדולי הדור סומכים וממליצים עליה

תורמים לעניי העיר ורואים ישועות

